

El Vaticà torna a girar l'esquena a Lleida

No hi ha proves que valguin. Roma ha desestimat el recurs presentat pel bisbe de Lleida i segueix endavant amb la pretensió de desmembrar un museu. L'ombra de l'Opus Dei plana sobre Barbastre, capital del bisbat que requereix les peces d'art del Museu Diocesà de Lleida originàries de la Franja de Ponent, i pàtria de Josep Maria Escrivà de Balaguer.

El Vaticà ha necessitat uns quants segles per pair que la Terra girava al voltant del Sol, però amb un mes n'ha tingut prou per desestimar el recurs presentat pel bisbe de Lleida, Francesc Xavier Ciuraneta, perquè la Signatura Apostòlica revisés la sentència que, desafiant els 800 anys d'història de la diòcesi i els elementals criteris museístics de la UNESCO, ordena desmembrar la col·lecció d'art sacre del Museu Diocesà de Lleida. Roma té molta pressa. El conflicte entre els bisbats de Lleida i Barbastre-Montsó incomoda la Santa Seu. D'una banda, sembla temerari establir jurisprudència sobre la legitimitat de reclamar el patrimoni artístic emigrat, sobretot si es té en compte que els fabulosos tresors vaticans tenen l'origen més divers (i dispers). D'altra banda, fa la impressió que el diminut estat catòlic té clar que el fet que el beat Josep Maria Escrivà de Balaguer fos de Barbastre és més que un caprici de l'atzar. L'ombra del totpoderós Opus Dei sempre ha planat sobre la disgregació del bisbat de Lleida. Fer coincidir les fronteres administratives amb les eclesiàstiques era una aberració històrica de la qual l'art és el preu. El 17 de setembre del 1995 es va constituir la nova diòcesi de Barbastre-Montsó; amb aquesta, es pretenia esborrar qualsevol vestigi de catalanitat a la Franja de Ponent. Era una bomba de rellotgeria, que no va tardar a esclatar: el bisbat aragonès no en tenia prou amb les parròquies i volia l'art originari d'Osca. Ambrosio Echevarría, aleshores bisbe de Barbastre-Montsó, ho va tenir fàcil. El nunci Lajos Kada, que fins aleshores havia estat preocupat per les poques misses que s'oficiaven en castellà a Cata-

llunya, va tenir una altra causa per lluitar i el 29 de juny del 1998 va signar un decret segons el qual Lleida no tan sols havia de retornar el patrimoni artístic "als seus legítims propietaris", és a dir, a les parròquies segregades del bisbat lleidatà, sinó que havia de provar-ne "la propietat en cada cas". Aquest procediment constitueix una inversió de la càrrega de la prova habitual en els procediments judicials, en els quals acostuma a ser el demandant el que ha de demostrar la propietat del bé demandat i no a l'inrevés. Malgrat tenir-ho tot en contra, l'aleshores bisbe de Lleida, Ramon Malla, va seguir defensant la unitat del Museu Diocesà i es va recórrer el decret del nunci, primer davant la Congregació dels Bisbes, i després davant la . No hi va haver res a fer. Roma es va mostrar inflexible i la comissió que s'ha d'encarregar d'aplicar el decret del nunci es va posar a treballar. Està formada per dos representants de cadascuna de les diòcesis en litigi i dos juristes proposats per Lajos Kada en teoria imparcials: Carmelo de Diego Lora, professor de la Universitat de Navarra –i segons algunes versions membre de l'Opus Dei–, i Fernando Lozano Pérez, que forma part de la Conferència Episcopal Espanyola. Han canviat els jugadors (els bisbes Malla i Echevarría es van jubilar i van ser substituïts per Francesc Xavier Ciuraneta i Juan José Omella, respectivament; mentre que Lajos Kada, ja mort, va donar pas a Manuel Monteiro al capdavant de la Nunciatura Apostòlica), però les regles del joc són les mateixes i Lleida té les de perdre. El 31 de maig passat, el bisbe Ciuraneta va presentar un recurs. Com si es tractés del guió d'un telefilm judicial, es van aportar noves proves in

Juan José Omella (a la dreta) i Lajos Kada, ja desaparegut, durant la missa celebrada el 12 de desembre del 1999, quan el primer va prendre possessió del seu carrec de bisbe de Barbastre-Montsó.

extremis. Però l'argument de la pel·lícula no ha estat del gust de les autoritats vaticanes, potser perquè es proposava un *flash back* del tot políticament incorrecte, que situa l'acció a començament del segle XVIII —quan Felip V converteix la magnífica Seu Vella de Lleida en delirant caserna militar aprofitant la seva privilegiada situació estratègica al capdamunt del turó que presideix la capital del Segrià—. El bisbat va haver de buidar la catedral en quatre dies i va repartir per les parròquies de la diòcesi —que, com la llengua dels parroquians, no entenia de fronteres— un importantíssim llegat artístic. En molts casos, el motiu per traslladar un retaule a una església concreta eren senzillament les dimensions de la paret en què s'havia de col·locar. Així ho afirmen els historiadors de l'art i el sentit comú. El bisbat de Lleida hauria trobat documents que avalen aquesta teoria (no s'ha volgut fer públic el contingut del recurs per no do-

La cal·ligrafia del bisbe Messeguer deixa clar que cap de les peces que van a parar al museu són de culte

nar més pistes de les que són estrictament necessàries a la comissió mixta de la Nunciatura) i ha completat el cop d'efecte amb un as a la màniga que semblava irrefutable: el diari del bisbe Josep Messeguer, que va fundar el Museu Diocesà de Lleida el 1893. El decret de Lajos Kada manté que l'art en conflicte pertany a les parròquies, però la cal·ligrafia del bisbe Messeguer deixa clar que cap de les peces que van a parar al museu són de culte. Tot el que fa cap a Lleida són obres d'art mal desades en sagristies o en golfes. Algunes peces fins i tot havien estat reaprofitades per a usos domèstics i els retaules feien de portes, amb la corresponent gatera. El

bisbe Messeguer va voltar tota la diòcesi per salvar aquest patrimoni. En aquella època les peces es malvenien sense que els capellans fossin massa conscients del valor real; per això, el papa Lleó XIII va impulsar la creació de museus diocesans. El fundador del de Lleida va anotar cada operació que duia a terme. Malgrat que el Vaticà sentenciés que les obres eren al museu en dipòsit, el bisbe Messeguer no se les emportà en préstec, sinó que, en la majoria dels casos, les permutà per obres als temples. Segons aquesta documentació, al Museu Diocesà de Lleida només hi ha en dipòsit les obres d'art que hi van arribar en plena Guerra Civil, quan es tractava de

salvar del fanatisme anticlerical el patrimoni sacre d'arreu. Davant la rotunditat de les proves, el bisbat de Lleida va presentar un recurs al Vaticà per demanar la restitució íntegra de tot el procés. Trenta-cinc dies després de remetre la documentació a Roma, la Signatura Apostòlica desestimava el recurs la primera setmana d'aquest mes de juliol. A Lleida ningú no s'atreveix a dir-ho a micròfon obert, però sembla que es denuncia que un dels integrants del tribunal encarregat de dirimir l'assumpte és proper a l'Opus Dei. El 1997 ERC ja va manifestar la necessitat de "polititzar obertament" el litigi perquè el Vaticà "està massa condicionat pel que hi ha més enllà de Barbastre", en al·lusió al centre espiritual de l'Opus Dei a Torreciudad. Quan l'any passat es va fer pública la sentència de la Signatura Apos-

La llei catalana de patrimoni és prou clara pel que fa a la necessitat de no desintegrar els museus

tòlica, contrària als interessos catalans, el president de la Diputació de Lleida, Josep Pont, també va parlar d'una "mà negra". Ciuraneta no es dona per vençut i ja ha anunciat que "de conformitat amb el que preveu la normativa canònica vigent" tornarà a trucar a les portes vaticanes per demanar un procediment *ad casum* davant de la Congregació dels Bisbes. La diòcesi lleidatana no vol buscar-se més problemes dels que ja té i justifica la sorprenent celeritat vaticana davant un tema tan complex amb la suposició que Roma deu tenir "molt interès a resoldre el litigi" i el convenciment que "s'han mirat bé tota la documentació". El bisbe de Lleida ha d'acatar la sentència del papa. Alguns experts en dret canònic asseguren que fins i tot

Francesc Xavier Ciuraneta, bisbe de Lleida. Ha dit que tornarà a trucar a les portes vaticanes per demanar un procediment *ad casum* davant de la Congregació dels Bisbes.

podria ser castigat amb l'excomunió si no ho fes, però cal tenir en compte que, malgrat que les obres d'art són titularitat de l'Església, la col·lecció està catalogada per la Generalitat de Catalunya, i per tant forma part del consorci del Museu Diocesà juntament amb la Diputació de Lleida, l'Ajuntament d'aquesta ciutat i el Consell Comarcal del Segrià. Totes les institucions s'han unit quan s'ha tractat de defensar la integritat del patrimoni sacre de Lleida. No es vol posar el bisbe en un compromís i es permetrà que esgoti tots els cartutxos de què disposa, però les institucions implicades no volen permetre que una part del patrimoni artístic català vagi a parar a Barbastre, i no es descarta portar el conflicte als tribunals ordinaris. L'estat espa-

nyol té un concordat amb la Santa Seu pel qual reconeix els tribunals eclesiàstics, però segons els canonistes consultats, en cas de conflicte sempre preval la jurisdicció civil; a més, la llei catalana de Patrimoni és prou clara pel que fa a la necessitat de no desintegrar els museus.

A l'Aragó, no cal dir-ho, estan d'acord amb Roma. El responsable de patrimoni de la diòcesi de Barbastre-Montsó, mossèn Enrique Calvera, ridiculitza les pretensions del bisbat de Lleida d'elevat un altre recurs al Vaticà: "Això ja és més que la resistència numantina", va declarar a la premsa. Al Govern d'Aragó també es respira optimisme. El conseller de Cultura, Javier Callizo, va expressar la seva satisfacció per la resolució vaticana i va assegurar que aquesta "insis-

Tres mostres dels fons del Museu Diocesà de Lleida. Dalt, a l'esquerra, encenser visigòtic de la basilica del Bobalà, del segle VII. A la dreta, Crist de Perves, del segle XIII. I, al costat d'aquestes ratlles, Jaume Ferrer I, en un detall del retaule d'Albatàrrec, del segle XV.

teix en anteriors decisions i posa de manifest que el plet en el qual s'entossu-deix Lleida no té cap fonament, perquè la Santa Seu ha dictaminat en tres ocasions que les peces són aragoneses”.

Nova situació. Tot i el posicionament lògic de les autoritats de Saragossa, el clima polític és molt diferent al que va tenir la segregació del bisbat lleidatà. Al capdavant del Govern aragonès ja no hi ha el popular Santiago Lanzuela, que va convertir el litigi en una perillosa exaltació patriòtica. Això va provocar que la societat civil d'Aragó se sentís agredida per Catalunya i es comparés el cas amb al de l'arxiu de Salamanca, amb els termes invertits. Ara el Govern aragonès és en mans del socialista Mar-

cel·lí Iglesias, un catalanoparlant del poble de Bonansa, a la Ribagorça d'Osca. Iglesias vol que les obres retornin a l'Aragó, però ni ho demana amb bel·ligerència ni tanca la porta al diàleg. Tampoc no es respiren els mateixos aires a la Nunciatura Apostòlica. Lajos Kada no tenia cap inconvenient a entrevistar-se amb Lanzuela mentre tancava la porta als nassos al president de la Diputació de Lleida, primer Josep Grau i després Josep Pont, aquest últim un dels polítics que més s'ha implicat en la causa i que no ha dubtat a mullar-se quan la tebiesa de la Generalitat deixava Lleida de la mà de Déu (i del Vaticà). Barcelona va tardar a reaccionar. En un primer moment, les reivindicacions de Barbastre-Montsó es van interpretar com un tema

local que havia de resoldre el bisbat lleidatà. El president de la delegació del Segrià d'Òmnium Cultural, Josep Maria Forné, va arribar a declarar que dubtava molt que la Generalitat reaccionés de la mateixa manera si el que s'hagués de reivindicar fos el patrimoni de Montserrat. De raó, no li'n faltava. Quan l'Aragó va anar més enllà i va reclamar al Museu Nacional d'Art de Catalunya el patrimoni artístic salvat del foc al monestir de Sixena, les coses van canviar. Jordi Pujol no va dubtar a recórrer al Tribunal Constitucional quan el Govern d'Aragó va exigir exercir el dret de retracte sobre aquest art. Des d'aleshores, el bisbe Ramon Malla no va estar sol. Potser era massa tard, perquè Malla era dels que asseguraven que “dos no es barallen si un no vol”, i que no hi havia cap rerefons polític en el conflicte que

Ara com ara, la creació de la Conferència Episcopal Catalana sembla cosa de ciència-ficció

justifiqués la intervenció de les institucions catalanes. El seu homòleg de Barbastre, en canvi, no va fer cap moviment sense l'assessorament dels polítics de Saragossa i va trucar a totes les portes on el podien escoltar. Potser és casual, però mesos abans que els experts que assessoraven Lajos Kada sobre la titularitat de l'art originari de les parròquies segregades del bisbat de Lleida es pronunciessin, Ambrosio Echevarría va beneir els terrenys on s'havia de construir a Barbastre una església dedicada al beata Josep Maria Escrivà de Balaguer.

Així les coses, la creació de la Conferència Episcopal Catalana sembla cosa de ciència-ficció.

Anna Sàez